

УДК 631.11(477.83):332.155

ПРІОРИТЕТНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ЛЬВІВЩИНИ**О. Лисюк**, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-5121-359X

Львівський національний університет природокористування

Л. Балаш, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-5950-5236

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

О. Бінерт, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-5436-0106

Львівський національний університет природокористування

© О. Лисюк, Л. Балаш, О. Бінерт, 2024

<https://10.31734/agrarecon2024.02.085>**Лисюк О., Балаш Л., Бінерт О. Пріоритетний розвиток сільськогосподарських підприємств як основа підвищення ефективності функціонування аграрної галузі Львівщини**

Галузі сільськогосподарського виробництва належить виняткова роль у забезпеченні відповідного рівня соціального та економічного розвитку будь-якої країни. Процеси, що упродовж останніх років мали місце в галузі сільськогосподарського виробництва Львівщини, свідчать про поступове нарощування обсягів виробництва агропродукції. Важливе місце тут належить саме підприємствам, які 2023 року порівняно з 2010 роком суттєво збільшили посівні площі під сільськогосподарськими культурами.

Агроформування загалом демонстрували значно вищу динаміку обсягів виробництва продукції сільського господарства у вартісних показниках.

Зауважено, що в області успішно відбувається процес становлення фермерських господарств, які доволі переконливо підтвердили свою здатність конкурувати з іншими товаровиробниками сільськогосподарської продукції.

Результати аналізу зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівщини за останні півтора десяти років свідчать про надзвичайно високі темпи збільшення обсягів валютної виручки від експорту агропродукції, що є важливим чинником посилення інтеграційних процесів в економіку, передусім країн західного світу, та забезпечення належного рівня участі України у міжнародній системі поділу праці.

Водночас розвиток цього напрямку діяльності неодмінно має посилити позицію нашої країни й на політичній арені, адже це надзвичайно важливо за сучасних умов певної невизначеності та турбулентності в геополітичних процесах, для досягнення неухильного дотримання норм і правил, визнаних Організацією об'єднаних націй, усіма членами Світового Співтовариства, заслуженого покарання московії за вчинені нею військові злочини і злочини проти людства.

Ключові слова: підприємницька діяльність, аграрне підприємство, фермерські господарства, сільські території, ефективність виробництва.

Lysiuk O., Balash L., Binert O. Priority development of agricultural enterprises as a basis for improving the efficiency of the Lviv region's agricultural sector

The branch of agricultural production has an exceptional role in ensuring any country's proper level of social and economic development. The processes that have recently taken place in the field of agricultural production in Lviv

region indicate a gradual increase in the volume of agricultural production. An important place belongs precisely to enterprises that in 2023 significantly increased the acreage under agricultural crops compared to 2010.

In general, agricultural production demonstrated significantly higher dynamics of production volumes of agricultural products in terms of value.

It should also be noted that the region's farm establishment process is quite successful, and they have quite convincingly confirmed their ability to compete with other commodity producers of agricultural products.

The results of the analysis of the foreign economic activity of agricultural enterprises of Lviv region over the last one and a half dozen years testify to the extremely high rates of increase in foreign currency earnings from the export of agricultural products, which is an important factor in strengthening the integration processes in the economy, first of all, of the countries of the Western world and ensuring the appropriate level of participation of Ukraine in the international system of labor division.

In addition, the development of this direction of activity should definitely strengthen the position of our country in the political arena, which is extremely important under the current conditions of uncertainty and turbulence in geopolitical processes in order to achieve strict compliance with the norms and rules recognized by the United Nations by all members of the world community, the proper punishment of Moscow for war and committed crimes against humanity.

Keywords: entrepreneurial activity, agricultural enterprise, farms, rural areas, production efficiency.

Постановка проблеми. Стан та перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств значною мірою залежать від регіону, економічної ситуації в країні, а також глобальних тенденцій у сільському господарстві.

Що ж до аграрного сектора економіки Львівщини, то за попередні роки тут мали місце доволі позитивні процеси. Хоча загальні обсяги виробництва продукції практично не змінювалися, проте постійно зростала частка підприємств як ефективнішої категорії суб'єктів господарювання.

Сільськогосподарські підприємства області упродовж тривалого часу демонструють чітко виражену тенденцію з нарощування обсягів виробництва агропродукції, адже вони за своїми технологічними, фінансовими та організаційними можливостями, як правило, значно випереджають господарства населення щодо використання наявних ресурсів, упровадження передових технологій, новітніх досягнень науки і техніки, прогресивних систем оплати праці, логістики, ефективності правової роботи тощо.

До того ж, сільськогосподарські підприємства регіону поступово нарощують свій виробничий потенціал, розширюючи посівні площі та збільшуючи поголів'я певних видів тварин.

Згідно з даними Державної служби статистики України, частка Львівщини у загальнодержавних обсягах виробництва сільськогосподарської продукції останніми роками неухильно зростає, що значною мірою зумовлено

повномасштабною агресією з боку московії, внаслідок якої з господарського обороту вибула вагома частка ресурсного потенціалу галузі. Отже, скорочення чи навіть цілковите припинення виробничої діяльності у галузі сільського господарства України в окремих її регіонах має привести до зростання попиту на сільськогосподарську продукцію в областях, які безпосередньо не постраждали від воєнних дій, а це, у свою чергу, – до активізації підприємницької діяльності серед підприємств у сфері агропромисловництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку сільськогосподарських підприємств як запоруки підвищення ефективності функціонування аграрної галузі розкрили чимало провідних учених, дослідників та науковців, спираючись на різні наукові підходи та інноваційні концепції. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти розвитку підприємницьких структур досліджено у працях таких учених, як Ю. Лупенко (2023), М. Малік (2015; 2023) та О. Шпикуляк (2023). Зокрема вони оцінили сучасний стан і динаміку розвитку підприємницьких структур в умовах довоєнного та воєнного стану, надали пропозиції щодо підтримки розвитку підприємництва у післявоєнний період відновлення.

Учені Ю. Губені (2012; 2022), Д. Шеленко (2019; 2020) також зробили великий внесок у розвиток цієї теми, досліджуючи теоретико-

методологічні засади розвитку підприємництва на селі й розробляючи прикладні підходи для реалізації механізму трансформації сільськогосподарських підприємств в умовах конкурентного середовища.

Науковці (Шпикуляк та ін., 2024) на підставі положень системно-функціонального аналізу та інституціональної економічної теорії обґрунтували доцільність застосування організаційно-економічних засад розвитку підприємницької діяльності в умовах воєнного часу, розробку комплексних індикаторів оцінки стану розвитку підприємницьких структур в аграрному секторі економіки та вплив підприємництва на розвиток сільських територій; охарактеризували індикатори розвитку та ефективності діяльності аграрних підприємств.

Проблематиці пошуку шляхів підвищення ефективності управління сільськогосподарськими підприємствами на основі теоретико-методологічних положень щодо використання системного підходу до встановлення взаємозв'язку між економічними показниками господарювання присвячено низку праць ученого-економіста В. Месель-Веселяка (2016). У статті (Yatsiv I., Yatsiv S. and Smulka, 2022) наведені дані ґрунтового аналізу формування технологічної ефективності виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах України, показники динаміки яких є важливими індикаторами розвитку цієї категорії агровиробників.

Віддаючи належне багатоаспектному доробку науковців у дослідженні зазначеної проблематики, подальшого наукового обґрунтування потребують питання щодо пріоритетного розвитку сільськогосподарських підприємств як основи підвищення ефективності функціонування аграрної галузі з урахуванням регіональних особливостей.

Постановка завдання. Наше завдання – пошук шляхів підвищення ефективності функціонування та успішного розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки з метою забезпечення належного рівня споживання населенням продуктів харчування та постачання низки галузей національної економіки необхідною сировиною. Особливого значення це питання набуває в

поточній ситуації, через втрату частки виробничого потенціалу галузі внаслідок військової агресії з боку московії.

Методика дослідження та матеріали. Дослідження ґрунтується на теоретичних та методологічних засадах діалектичного методу пізнання, який дає змогу виявляти причинно-наслідкові зв'язки при вивченні економічних явищ і процесів у їхньому розвитку, системний підхід, праці вітчизняних вчених-економістів з відповідної проблематики. У ході дослідження використано низку загальнонаукових та спеціальних методів опрацювання теоретичного матеріалу і статистичних даних.

Опрацьовано матеріали Головного управління статистики у Львівській області про стан сільського господарства та діяльність сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Львівська область характерна відносно сприятливістю для здійснення діяльності у сфері органічного агробізнесу, хоча вважається, що тут є певна проблема – недостатня забезпеченість земельними ресурсами.

Утім, відповідно до даних статистики, посівні площі під сільськогосподарськими культурами за останні 13 років таки зросли в регіоні на 206,2 тис. га або на 38,1 % (рис. 1).

Оскільки земля в сільському господарстві – це головний і незамінний засіб виробництва, то варто детальніше зупинитися на питанні вивчення процесів, що мали місце за певний часовий період у сфері використання земель сільськогосподарського призначення власне серед сільськогосподарських підприємств Львівщини.

Так, 2023 року порівняно з 2010 роком серед згаданої категорії виробників спостерігали збільшення зібраної площі на 209,6 тис. га або удвічі, що відбулося переважно за рахунок сої (на 113,5 тис. га або у 35,4 раза), зернових та зернобобових культур (на 46,8 тис. га або на 35,6 %) та соняшника (на 38,8 тис. га – з 0,1 до 39,0 тис. га) (табл. 1).

Як свідчить аналіз звітних даних, за останні роки відбулися не лише значні кількісні зміни у розмірах зібраних площ у агропідприємствах, а й змінилася сама їхня структура.

Так, 2023 року порівняно з 2010 роком частка посівних площ під соєю і соняшником зросла на 26,6 і 9,4 пункту відповідно, тоді як питома вага зернових і зернобобових культур та ріпаку скоротилася на 21,3 і 7,9 пункту.

Графічне зображення змін у структурі зібраних площ у підприємствах Львівської області показано на рис. 2. Збільшення частки посівних площ під соєю має своє логічне пояс-

нення, адже це цінна білково-олійна культура з доволі широким спектром використання у кормовиробництві, харчовій промисловості, медицині тощо. Власне тому вона переважає за обсягами виробництва, є однією з основних номенклатурних позицій світового експорту продовольства. Отож, розширення площ під посівами сої відповідає загальносвітовому тренду.

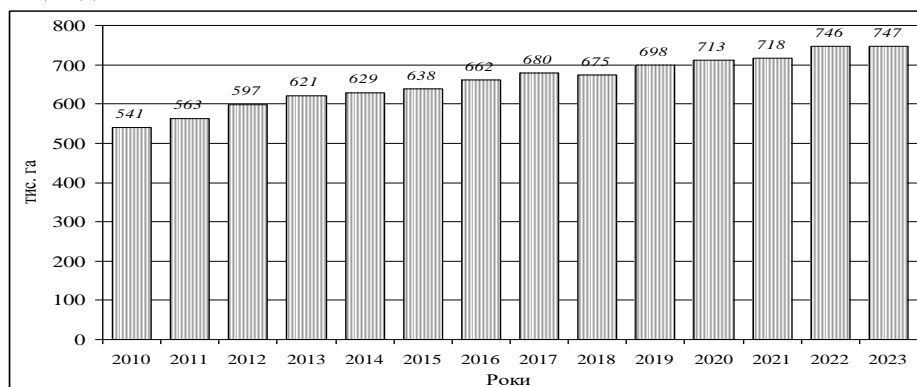

Рис. 1. Динаміка посівних площ у всіх категоріях господарств Львівської області, тис. га¹

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Таблиця 1

Зібрані площі основних сільськогосподарських культур у підприємствах Львівської області, тис. га¹

Культура	2010 рік	2023 рік	2023 р. до 2010 р.	
			тис. га (+,-)	%
Культури зернові та зернобобові	131,9	178,8	46,9	135,6
Соя	3,3	116,8	113,5	3539,4
Соняшник	0,1	39,0	38,9	39000,0
Буряк цукровий фабричний	12,4	14,7	2,3	118,5
Ріпак і кольза	43,9	55,8	11,9	127,1
Картопля	2,3	3,5	1,2	152,2
Культури овочеві (включно із закритим ґрунтом)	1,4	2,0	0,6	142,9
Кукурудза кормова	3,2	1,8	-1,4	56,3
Трави однорічні на сіно	0,3	0,1	-0,2	33,3
Трави багаторічні на сіно	4,6	0,7	-3,9	15,2
Культури плодові та ягідні	1,4	1,6	0,2	114,3

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Що ж до соняшника, то тут також можна провести певні паралелі – соняшник є третьою у світі за обсягами виробництва олійною культурою і на Україну тут припадає близько третини від загальних обсягів цього виду сільськогосподарської продукції.

Варто також зазначити, що впродовж 2010–2022 рр. спостерігалось швидше, порівняно з господарствами населення, нарощування обсягів виробництва продукції саме сільськогос-

подарськими підприємствами, що бачимо з графіка (рис. 3). Тенденція доволі позитивна адже підприємства за своїми технологічними, фінансовими та організаційними можливостями, як правило, значно випереджають господарства населення щодо використання наявних ресурсів, упровадження передових технологій, новітніх досягнень науки і техніки, прогресивних систем оплати праці, логістики, ефективності правової роботи тощо.

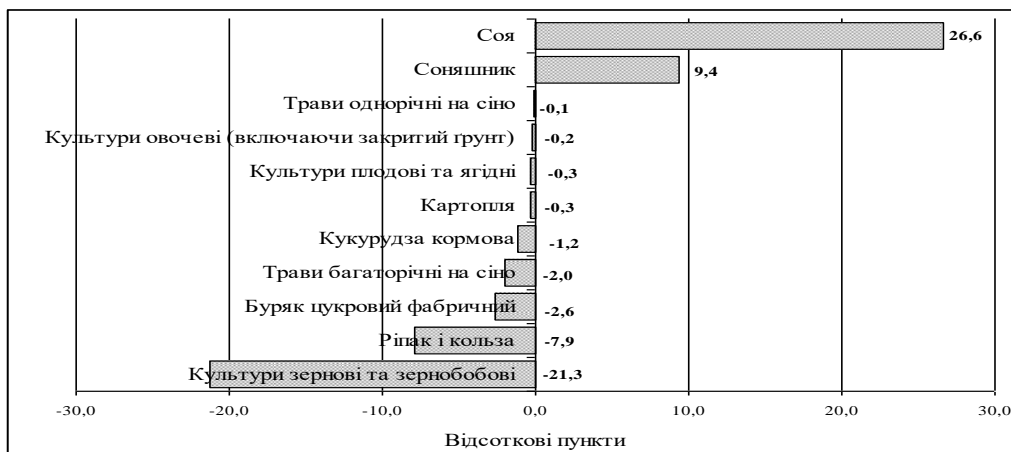

Рис. 2. Зображення змін, що відбулися у структурі зібраної площі у підприємствах Львівської області за період з 2010 по 2023 рік¹

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

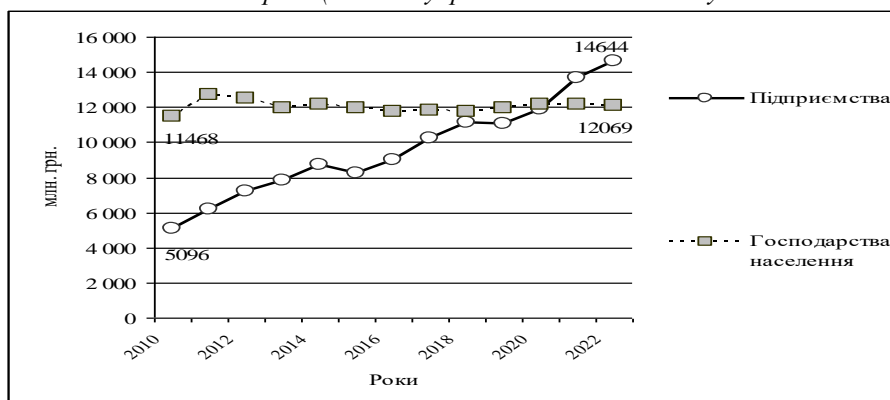

Рис. 3. Динаміка обсягів виробництва продукції сільського господарства (у сталих цінах) у розрізі категорій виробників за 2010–2022 роки¹

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Хоч загалом господарства Львівщини надають перевагу виробництву рослинницької продукції, все ж на тваринництво припадає теж значна частка – близько однієї четвертої від загальних обсягів виробництва агропродукції (2022 року – 26,5 %). Як свідчать дані статистики, загальні обсяги виробництва продукції тваринництва в області у сталих цінах за період 2010–2022 рр. залишалися приблизно на одному й тому самому рівні (близько 7,1 млрд грн). Водночас у різних категоріях товаровиробників динаміка цього показника кардинально відрізнялася.

Так, сільськогосподарські підприємства щорічно збільшували обсяги виробництва тваринницької продукції в середньому на 147 млн грн, тоді як для господарств населення цей показник зменшувався на 157 млн грн.

Графічно динаміку цього процесу зображено на рис. 4.

Якщо 2010 року сільськогосподарські підприємства виробляли 32,7 % від обсягів виробництва тваринницької продукції у господарствах населення, то 2022 року цей показник становив уже 99,5 %. За умови збереження такої тенденції на перспективу можна було б очікувати певного збільшення частки підприємств у загальних обсягах виробництва тваринницької продукції у регіоні.

Що ж до видів виробленої безпосередньо сільськогосподарськими підприємствами тваринницької продукції, то динаміка зміни їхніх обсягів 2023 року порівняно з 2010 роком характерна даними, наведеними у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка зміни обсягів виробництва основних видів продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами Львівської області, тис. т¹

Вид продукції	2010 рік	2023 рік	2023 р. до 2010 р.	
			+/-	%
Вирощування сільськогосподарських тварин	70,6	162,0	+91,4	229,5
М'ясо (реалізація на забій сільськогосподарських тварин у живій масі)	69,2	144,7	+75,5	209,1
У тому числі яловичина і телятина (у живій масі)	3,9	2,5	-1,4	64,1
У тому числі свинина (у живій масі)	14,7	55,6	+40,9	378,2
У тому числі м'ясо птиці (у живій масі)	50,5	86,6	+36,1	171,5
Молоко	22,9	31,4	+8,5	137,1
Яйця, млн шт.	136,0	80,5	-55,5	59,2

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Як бачимо, найвищі темпи зростання обсягів виробництва тваринницької продукції агропідприємствами спостерігалися щодо свинини (на 278,2 %), вирощування сільськогосподарських тварин (на 129,5 %) та реалізації на забій сільськогосподарських тварин у живій масі (на 109,1 %). Зниження ж темпів виробництва мало місце щодо яловичини й телятини у живій вазі (на 35,9 %) та яєць (на 40,8 %).

Варто також звернути увагу на динаміку змін у кількості поголів'я тварин, що відбулися за період з 2010 по 2023 роки (табл. 3).

Дані табл. 3 показують суттєве збільшення серед підприємств поголів'я свиней (більше ніж утричі), овець та кіз (більше ніж удвічі) та птиці (на 69,8 %), тоді як поголів'я великої рогатої худоби скоротилося на 43,7 %.

Усе це призвело до змін у структурі поголів'я тварин серед усіх категорій товаровиробників. Так, частка сільськогосподарських підприємств у загальній кількості поголів'я тварин у господарствах Львівщини зросла щодо свиней на 43,6 пункту, овець та кіз – на 10,6 пункту, птиці – на 9,7 пункту, та навіть великої рогатої худоби – на 5,9 пункту.

Таблиця 3

Динаміка поголів'я сільськогосподарських тварин у сільськогосподарських підприємствах Львівської області (на 1 січня), тис. голів¹

Вид тварин	2010 рік	2023 рік	2023 р. до 2010 р., %
Велика рогата худоба	27,2	15,3	56,3
У тому числі корови	10,8	6,8	63,0
Свині	104,1	360,4	346,2
Вівці та кози	2,1	5,4	257,1
Птиця свійська	3161,9	5369,4	169,8

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Варто зазначити, що сільськогосподарським підприємствам притаманні певні особливості. До цієї категорії виробників належать як «класичні» підприємства, так і фермерські господарства, діяльність яких, окрім універсальних нормативних документів, регулюється ще й окремими законодавчими актами.

З метою характеристики процесів, що мали місце останніми роками, ми проаналізували динаміку виробництва продукції сільсь-

кого господарства підприємствами загалом та окремо у фермерських господарствах (табл. 4).

Результати аналізу свідчать, що коли сільськогосподарські підприємства (окремо без фермерських господарств) забезпечили зростання обсягів виробництва 2021 року порівняно з 2019 роком на 20 відсотків (у т.ч. рослинництво – на 19,1 %, тваринництво – на 23,6 %), то для фермерських господарств цей показник становив 37,1 відсотка (у т.ч. рослинництво – на 39,9 %, тваринництво – на 33,2 %).

Таблиця 4

Продукція сільського господарства за категоріями підприємств Львівської області за 2019 та 2022 роки (у сталих цінах 2016 року)¹

Категорія господарств	Усього				з них:							
					рослинництва				тваринництва			
	2019 рік	2021 рік	2022 рік	2022 р. до 2019 р., %	2019 рік	2021 рік	2022 рік	2022 р. до 2019 р., %	2019 рік	2021 рік	2022 рік	2022 р. до 2019 р., %
Підприємства – всього, млрд грн	11,1	13,7	14,6	131,5	8,5	10,4	11,1	130,6	2,6	3,3	3,5	134,6
з них фермерські господарства млрд грн	2,3	3,1	...	...	1,3	1,8	...	...	1,0	1,3	...	...
Частка фермерських господарств у загальних обсягах виробництва	20,6	22,9	...	...	15,6	15,7	...	...	37,1	38,6	...	...

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Примітка: дані за 2022 рік органи Державної служби статистики України не публікували

Варто також зауважити, що впродовж попередніх років на Львівщині доволі успішно відбувався процес трансформації селянських господарств у сімейні фермерські господарства. Так, 2022 року в області було створено 64 фермерських та 43 сімейних фермерських господарств, а 2023 року – понад тридцять господарств. Загалом у регіоні налічується понад 900 фермерських господарств, із них 127 – це сімейні фермерські господарства. Сьогодні Львівщина лідирує серед областей України за кількістю сімейних ферм.

Фермерський рух в області підтримують місцеві бюджети. У 2023 році на розвиток сільського господарства виділили 34,4 млн грн з бюджету області та 2,1 млн грн з бюджету громад, для підтримки розвитку галузі скотарства в обласному бюджеті передбачено 9 млн грн як дотації за приріст поголів'я корів.

Завдяки належному рівню підтримки в області спостерігали доволі стійку тенденцію щодо нарощування обсягів виробництва продукції сільського господарства саме у фермерських господарствах, про що яскраво свідчать дані табл. 5.

Таблиця 5

Динаміка обсягів виробництва продукції сільського господарства у фермерських господарствах Львівщини (у сталих цінах 2016 року), млн грн¹

2010	2015	Рік			2021 р. до 2010 р., %
		2019	2020	2021	
Усього:					
1325,1	1429,4	2279,6	2497,6	3125,4	235,9
у тому числі:					
продукція рослинництва					
542,0	743,3	1322,2	1431,1	1850,2	341,4
продукція тваринництва					
783,1	686,1	957,4	1066,5	1275,2	162,8

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Як бачимо, 2021 року порівняно з 2010 роком обсяги виробництва продукції сільського господарства фермерськими господарствами Львівщини зросли у майже 2,4 раза, у тому числі продукції рослинництва – у 3,4 раза.

Динаміка явища вказує на те, що сьогодні перед фермерськими господарствами відкриваються доволі широкі перспективи для подальшого успішного розвитку.

Відомо, що кінцевою стадією кругообігу коштів господарюючого суб'єкта є реалізація виробленої ним продукції (робіт, послуг). З аналізу даних табл. 6 бачимо, що 2021 року порівняно з 2010 роком відбулися позитивні зміни щодо обсягів реалізації агропідприємствами продукції сільського господарства у натуральному виразі.

Так, обсяги реалізації зернових і зернобобових культур зросли утричі, буряка цукро-

вого фабричного – удвічі, сільськогосподарських тварин – майже удвічі. Обсяги реалізації картоплі та молока майже не змінилися. Зменшення спостерігали лише щодо овочевої продукції (на 29,0 %) та яєць (на 66,2 %). Варто виокремити плодові та ягідні культури (зростання у 18 разів), утім через відносно незначні обсяги реалізації цей показник не міг суттєво позначитись на кінцевих результатах діяльності господарств.

Таблиця 6

Обсяги реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами Львівської області, тис. т¹

Вид продукції	2010 рік	2021 рік	2021 р. до 2010 р.	
			+/-	%
Культури зернові та зернобобові	244,4	753,5	509,1	308,3
Буряк цукровий фабричний	459,8	938,9	479,1	204,2
Картопля	34,1	33,8	-0,3	99,1
Культури овочеві	13,1	9,3	-3,8	71,0
Культури плодові та ягідні	0,6	10,9	10,3	1816,7
Сільськогосподарські тварини (у живій масі)	68,6	132,8	64,2	193,6
Молоко	18,9	21,0	2,1	111,1
Яйця, млн шт.	133,3	45,0	-88,3	33,8

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області).

Щодо обсягів реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами області у грошовому виразі, то тут, з огляду на наявну статистичну інформацію, варто відзначити доволі непогану динаміку. Так, загальна вартість реалізованої продукції вказаною категорією товаровиробників 2021 року становила 16195,8 млн грн, що на 4567,0 млн грн, або на 39,3 %, більше за 2018 рік.

Одним із основних показників, який використовують при оцінці рівня ефективності діяльності господарської і фінансової підприємства, є рентабельність.

На жаль, органи державної статистики не публікують даних щодо цього важливого показника в усіх сільськогосподарських підприємствах, однак інформація щодо певної категорії господарств до 2020 року включно все-таки є у відкритому доступі.

Хоча наведені нижче дані не можуть дати цілісної картини при оцінці ефективності всіх сільськогосподарських підприємств регіону, все ж загальні тенденції у цій сфері вони, вважаємо, характеризують (табл. 7). Насамперед варто зау-

важити помітні коливання показників рентабельності окремих видів сільськогосподарської продукції за роками. Це вказує на нестабільність ринкової кон'юнктури та мінливість умов для ведення аграрного бізнесу.

У 2020 році середній рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств загалом в Україні становив 10,1 %. Враховуючи цю обставину, можна оцінювати як достатній рівень рентабельності того року в підприємствах Львівщини зернових культур, м'яса свиней та птиці. Від'ємний рівень рентабельності спостерігали лише щодо реалізації великої рогатої худоби на м'ясо (-7,0 %).

Саме збитковість – головна причина скорочення поголів'я великої рогатої худоби. Розрахунки показують, що за період 2010–2022 рр. кількість її поголів'я в області скорочувалася в середньому на 13,1 тис. голів. Вихід із цієї ситуації потребує вирішення надзвичайно широкого комплексу проблем, пов'язаних із рівнем підтримки галузі з боку держави, станом племінної роботи, зміцненням кормової бази, технічним переоснащенням виробництва тощо.

Таблиця 7

Рівень рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції у підприємствах Львівської області, %¹

Вид продукції	2010 р.	2015 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Культури зернові та зернобобові	4,5	25,3	17,5	0,5	12,0
Буряк цукровий фабричний	56,0	44,0	8,1	0,1	6,6
Культури овочеві відкритого ґрунту	95,9	181,9	43,0	25,3	7,4
Картопля	41,2	0,9	23,5	- 1,1	5,6
Молоко	15,0	15,0	5,9	3,2	8,2
Велика рогата худоба на м'ясо	-36,4	- 15,5	- 7,5	- 12,7	-7,0
Свині на м'ясо	10,8	50,4	3,2	17,7	25,7
Птиця на м'ясо	4,0	- 5,7	4,4	10,6	13,4
Яйця птиці свійської	-5,5	21,6	13,4	2,1	7,8

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Окрім того, сьогодні неможливо оминати теми експорту сільськогосподарської продукції та проблем, пов'язаних із цим видом зовнішньо-економічної діяльності. Якщо проаналізувати стан справ у цій царині безпосередньо у Львівській області, то можна дійти висновку про доволі динамічний розвиток цього вкрай важливого виду діяльності.

Дані табл. 8 свідчать, що за період з 2010–2022 рр. найбільше зросли обсяги валютної ви-

ручки від експорту зернових культур (на 153,4 млн дол. США або у 14,9 раза) та молока, молочних продуктів, яєць птиці і натурального меду (на 17,5 млн дол. США або у 74,6 раза). Також з'явилася й нова товарна позиція – м'ясо та їстівні субпродукти, сума експортних операцій за якою 2022 року становила 8,1 млн дол. США.

Таблиця 8

Обсяги експорту продукції сільського господарства підприємствами Львівської області, тис. дол. США¹

Товарні позиції	2010 рік	2022 рік	2022 р. до 2010 р., %
Живі тварини	0,0	6,1	-
М'ясо та їстівні субпродукти	0,0	8121,6	-
Молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед	237,7	17730,7	7459,3
Інші продукти тваринного походження	1208,8	4452,5	368,3
Овочі	2754,5	1593,0	57,8
Зернові культури	11021,1	164382,0	1491,5

¹Сформовано за даними джерела (Головне управління статистики у Львівській області)

Отже, упродовж тривалого періоду сільськогосподарські підприємства Львівщини не лише постійно нарощують обсяги виробництва продукції, але й поступово збільшують свій виробничий потенціал, розширюючи посівні площі та збільшуючи поголів'я певних видів тварин, що має стати передумовою для прискорення темпів розвитку галузі та підвищення рівня її ефективності.

Висновки. У загальній системі підприємництва, як сфери професійної діяльності, серед суб'єктів господарювання найважливішу роль в

економіці держави відіграє власне підприємство – економічне явище, характерне певною сукупністю продуктивних сил і виробничих відносин та організацією виробничого процесу, кінцевою метою якого є отримання прибутку.

Саме на рівні підприємства, як юридичної особи, праця людини набуває суспільної форми – цілеспрямованої діяльності членів трудового колективу, кінцевою метою якої є створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб як окремої особи, так і суспільства загалом.

Щодо безпосередньо діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області на сучасному етапі, то тут упродовж 2010–2022 років спостерігали позитивну тенденцію щодо нарощування ними обсягів виробництва продукції сільського господарства та зростання ролі агроформувань у забезпеченні населення й переробних галузей необхідними видами продукції.

Розрахунки показують, що якби не зухвала агресія з боку Москви, то приріст обсягів виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами щорічно міг би становити близько 700 млн грн.

Особливою категорією товаровиробників у сфері сільськогосподарського виробництва Львівщини є фермерські господарства, які упродовж років, що передували початку повномасштабної війни, демонстрували достатньо високі темпи нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, що навіть випереджували показники «класичних» підприємств у цій царині.

Успішне функціонування та розвиток сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки вимагають перманентного пошуку шляхів та методів підвищення ефективності виробництва, що пов'язано передусім із обмеженістю ресурсів.

Сільське господарство – доволі складна й багатогранна галузь, тому на практиці є цілий спектр конкретних шляхів, спрямованих на підвищення його ефективності, до яких належать :

- заходи щодо підвищення рівня ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства (основних і оборотних засобів, трудових ресурсів), головною метою яких є мінімізація витрат підприємства при збереженні належного рівня якості виробленої продукції. Відомо, що визначальним принципом західної цивілізації є повага до особистості, її прав і свобод. Власне від того, як побудована система

оплати праці, значною мірою залежить здатність підприємства успішно конкурувати на ринку товарів (робіт, послуг);

- удосконалення системи управління та організації виробництва, яка покликана контролювати виробничий процес, фінанси, запаси, персонал та інші аспекти діяльності. Інакше кажучи, управління підприємством передбачає здійснення останнім таких функцій як планування і організація виробничого процесу, забезпечення належного рівня мотивації (як складової роботи з персоналом) та контроль за виконанням завдань. Одним із шляхів покращання системи управління є впровадження сучасних інформаційних технологій, спрямованих на полегшення збору інформації, обліку, аналізу, забезпечення належного рівня комунікації на підприємстві та на цій основі – ухвалення оптимальних управлінських рішень;

- широке впровадження передових досягнень сучасної науки та обґрунтованих і вже апробованих технологій із вирощування сільськогосподарських культур, догляду за тваринами, переробки продукції тощо.

Утім, враховуючи, що підприємницька діяльність – це не лише певний усталений набір правил поведінки суб'єктів господарювання, а й процес творчий, що інколи навіть межує з мистецтвом, передбачити всі можливі варіанти, завдяки яким господарство може досягти позитивних результатів, практично неможливо, адже все залежить від конкретних умов.

Що ж до безпосередньо перспектив розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області на майбутнє, то ця категорія товаровиробників, як було показано вище, потенційно здатна забезпечити його належний рівень, спираючись на комплексне поєднання всіх чинників, що впливають на цей процес, результатом чого має стати максимальне задоволення економічних інтересів як власників підприємств та їхніх трудових колективів, так і інтересів усього суспільства.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Головне управління статистики у Львівській області [online] Доступно: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 25 квітня 2024].

Губені, Ю. Е., 2022. *Підприємництво: доступно, стисло, для жителів села. Інформаційна брошура*. Львів: КП «Кам'янка-Бузька районна друкарня».

Губені, Ю. Е., 2012. *Підприємництво: навчальний посібник*. Львів: НВФ «Українські технології».

Малік, М. Й., 2015. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України. *Економіка АПК*, 8, с. 5–14.

Месель-Веселяк, В. Я., 2016. Ефективність господарювання новостворених сільськогосподарських підприємств ринкового спрямування в Україні. *Економіка АПК*, 12, с. 21–30.

Підприємницька діяльність в аграрній сфері економіки: монографія, 2023 / [Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк та ін.]; за ред. М. Й. Маліка. Київ: ННЦ «ІАЕ».

Шеленко, Д. І., 2020. Механізм трансформації сільськогосподарських підприємств в умовах їхнього інноваційного розвитку. *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*, 3 (7), с. 115–127.

Шпикуляк, О., Малік, М., Кравченко, С. та Забуранна, Л., 2024. Організаційно-економічне забезпечення розвитку суб'єктів підприємництва в сільському господарстві в умовах воєнного стану. *Економіка АПК*, 31 (2), с. 60–70.

Шеленко, Д. І., 2019. *Організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств в економічному вимірі*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Yatsiv, I., Yatsiv, S. and Smulka, O., 2022. Formation of Production Technological Efficiency in the Agricultural Enterprises of Ukraine. *International Journal of Information Technology Project Management*, 13 (2).

Стаття надійшла 21.05.2024

